Hendrik van Veldeke

Een schrijver met naam

Hendrik van Veldeke is de oudste bij naam bekende Nederlandse schrijver. Zijn werk is onderdeel van een internationaal literair netwerk.

Hendrik van Veldeke, die leefde in de tweede helft van de twaalfde eeuw, is de eerste Nederlandse schrijver die we bij naam kennen. We moeten hem wel delen met onze Duitse buren: zijn werk wordt namelijk zowel tot de Duitse als de Nederlandse literatuur gerekend. Niet vreemd, wanneer je bedenkt dat hij leefde en werkte op de grens van twee taalgebieden.

Over heiligen en ridders

Veldeke is afkomstig uit het Maasland, uit de omgeving van Hasselt in Belgisch Limburg. In die streek treffen de Nederlandse en Duitse taal en cultuur elkaar en in Veldekes tijd bloeiden hier de kunst en de economie. Veldeke was een ontwikkeld man en hij kende goed Latijn en Frans. Hij schreef een heiligenleven over Sint Servaas (de *Servaaslegende*) in zijn moedertaal, het Limburgs.

In 1174 begon hij aan een ridderverhaal over de Trojaanse held Eneas. Veldeke baseerde zich op een Franse roman die kort daarvoor was gedicht. Hij was kennelijk goed op de hoogte van de nieuwste literatuur. Aan de *Eneasroman* is een bijzonder verhaal verbonden. Veldeke had een boek met de tekst bij zich tijdens een bruiloft in Kleef (niet ver van Nijmegen) en liet het daar zien. En hoewel de roman nog niet af was, werd het manuscript gestolen door de broer van de bruidegom. Pas negen jaar later kreeg Veldeke het boek terug en kon hij het voltooien. De diefstal laat zien hoe populair het werk van Veldeke was.

Liefdesliederen

Ook de hoofse minnepoëzie die hij schreef, was geliefd aan de adellijke hoven. Van deze liefdesliederen zijn er zo'n dertig bewaard. De meeste liedjes beginnen met een verwijzing naar de natuur, die de dichter in een bepaalde stemming brengt. In het volgende lied verlangt de dichter naar zijn geliefde thuis, die hem al even blij maakt als de vogels die hij hoort zingen:

Audio file

Fragment voorgelezen door: Frank Willaert

Ez tuont diu vogelîn schîn,
Daz siu die boume sehent gebluot,
Ir sanc machet mir den muot
Sô guot, daz ich vrô bin
Noch trûric niht kan sîn.
Got êre sî, diu mir daz tuot,
Al über den Rîn,
Daz mir der sorgen ist gebuot,
Aldâ mîn lîp verre ist in ellende.

De vogels laten weten
dat ze de bomen in bloei zien staan.
Hun lied stemt mij
zo goed dat ik vrolijk ben
en niet treurig kan zijn.
God moge haar eren die ditzelfde bij mij losmaakt
vanaf de overkant van Rijn
zodat mijn zorgen verdwijnen
hoewel ik in een ver vreemd land ben.

De liederen van Hendrik van Veldeke behoren tot een internationaal netwerk van middeleeuwse liefdeslyriek. In het twaalfde-eeuwse Frankrijk zongen de 'troubadours' en 'trouvères' hun minneliederen, die al gauw over heel Europa bekend raakten. Wie de liederen onderling vergelijkt, ziet dat dichters nogal eens beeldspraak en motieven uit elkaars poëzie overnemen, vaak voorzien van speelse variaties. Zo is het ook met het bovenstaande liedje van Veldeke. Het begint met een beeld uit de natuur, waarin de stemming van de dichter tot uitdrukking komt. Honderden middeleeuwse liederen beginnen met zo'n 'Natureingang'. Hendrik van Veldeke moet een professioneel dichter zijn geweest, die zich richtte op hoge heren en vrouwen. Dat lukte hem wonderwel, want hij verbleef zelfs enige tijd aan het hof van de Duitse keizer, een van de machtigste mannen van zijn tijd.

MOOC: Onze eerste Nederlandse dichter

Jef Janssens over Hendrik van Veldeke, schrijver in de twaalfde eeuw. De meeste informatie die we over hem hebben komt uit zijn eigen werk. Hij blijkt goed Latijn en Frans te kunnen, is vertrouwd met Romeinse klassieke

auteurs zoals Vergilius en Ovidius en hij wordt door zijn tijdgenoten respectvol als *magister* aangeduid.

Klara-podcast: *Minneliederen* van Hendrik van Veldeke

De literaire canon 1, met Elvis Peeters. De *Minneliederen* van Hendrik van Veldeke zijn een van de oudste teksten uit de Nederlandstalige literatuur. De liederen behoren tot een internationaal netwerk van middeleeuwse liefdeslyriek.

00:00 / 05:41

Verder lezen

- Digitale versie van de *Codex Manesse*.
- Digitale versie van vijftiende-eeuws, Duits handschrift van de *Eneasroman* van Veldeke.
- Frits van Oostrom, *Stemmen op schrift*, p. 141-172: ‘Heinric van Veldeke, dichter van naam en faam’.
- Dini Hogenelst en Frits van Oostrom, *Handgeschreven wereld*, p. 9-12.
- Frank Willaert, ‘1174: Hendrik van Veldeke wordt de werktekst van zijn eigen ‘Eneas’-roman ontstolen. De Franse hofliteratuur via het Maasland in het Duitse Rijk’. In: M.A. Schenkeveld-van der Dussen (e.a.), *Nederlandse Literatuur, een geschiedenis*, p. 6-11.
- De moderne hertaling van het fragment 'De vogels laten weten...' is een bewerking van de hertaling uit Gerrit Komrij, *De Nederlandse poëzie van de 12de tot en met de 16de eeuw in 1000 en enige bladzijden* (Amsterdam 1994), p.24.
- Downloadbaar lesmateriaal over de *Minneliederen* van Hendrik van Veldeke op KlasCement.
- Meer informatie over Hendrik is te vinden in de DBNL.

https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/hendrik-van-veldeke